

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**ДОКУМЕНТУВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ДІЙ ЩОДО
ПРОТИПРАВНОГО ВПЛИВУ НА РЕЗУЛЬТАТИ ОФІЦІЙНИХ
ЗМАГАНЬ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ**

**Дніпро
2019**

**ББК 67.9 (4УКР) 311
М54**

Рекомендовано
Науково-методичною радою
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 3 від 21.11.2019 р.)

Авторський колектив: *Єфімов М.М.* – к.ю.н., доцент, доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ; *Санакоєв Д.Б.* – к.ю.н., доцент, завідувач кафедри фінансово-економічної безпеки факультету економічно-правової безпеки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ; *Бабанін С.В.* – к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ; *Федченко В.М.* – к.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального процесу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ; *Людвік В.Д.* – к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ; *Мороз Д.С.* – головний оперуповноважений відділу супроводження особливо важливих справ Департаменту захисту економіки Національної поліції України.

Рецензенти:

Федотенко А.В. – начальник відділу Управління захисту економіки в Запорізькій області Департаменту захисту економіки Національної поліції України, кандидат юридичних наук, підполковник поліції.

Кириченко О.В. – завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності ФПФПКП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ доктор юридичних наук, доцент.

Документування злочинних дій щодо протиправного впливу на результати офіційних змагань на території України / [С.В. Бабанін, М.М. Єфімов, В.Д. Людвік, Д.Б. Санакоєв, В.М. Федченко, Д.С. Мороз]. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2019. 40 с.

Дані методичні рекомендації містять кримінально-правову характеристику злочинних дій щодо протиправного впливу на результати офіційних змагань на території України та визначають типовий порядок дій щодо документування кримінально караних діянь даної категорії. Вказані методичні рекомендації призначені для слідчих та працівників інших органів та підрозділів МВС України, які розслідують вказані кримінальні правопорушення або можуть залучатися у разі потреби до огляду місця події та інших слідчих (розшукових) дій.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННИХ ДІЙ ЩОДО ПРОТИПРАВНОГО ВПЛИВУ НА РЕЗУЛЬТАТИ ОФІЦІЙНИХ ЗМАГАНЬ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ, ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ	5
1.1. Об'єкт протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань	5
1.2. Об'єктивна сторона протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань	7
1.3. Суб'єкт протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань.....	12
1.4. Суб'єктивна сторона протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань	15
1.5. Кваліфікуючі ознаки протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань.....	16
 РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ДІЙ ЩОДО ПРОТИПРАВНОГО ВПЛИВУ НА РЕЗУЛЬТАТИ ОФІЦІЙНИХ ЗМАГАНЬ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.....	 18
2.1. Особливості початку кримінального провадження щодо злочинних дій щодо протиправного впливу на результати офіційних змагань на території України.....	18
2.2. Типові слідчі ситуації і програми дій слідчого щодо їх вирішення.....	20
2.3. Організація взаємодії органів досудового розслідування з органами та підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову, експертну діяльність, а також у межах компетенції з іншими правоохоронними органами, центральними органами виконавчої влади.....	25
2.4. Тактичні та процесуальні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій при розслідуванні злочинних дій щодо протиправного впливу на результати офіційних змагань на території України.....	27
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА.....	34

ВСТУП

У сучасних умовах державно-правового розвитку України пріоритетним напрямком є забезпечення прав та свобод людини і громадянина. Протягом 2015–2018 рр. та 6 місяців 2019 р. було зареєстровано 6 випадків вчинення кримінально протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань. З них 2 – у 2016 р., 3 – у 2018 р. та 1 – за січень – червень 2019 р.

По двох з цих шести проваджень зупинене досудове розслідування відповідно до ст. 280 КПК України: по одному – у зв'язку із захворюванням підозрюваного та у зв'язку з невстановленням місцезнаходження підозрюваного. Жодного вироку по цих провадженнях не винесено. Разом з тим, за офіційним повідомленням, Національна поліція зафіксувала 50 випадків договірних футбольних матчів. Проведена масштабна спецоперація, спрямована на виявлення осіб, причетних до організації «замовних» футбольних матчів, тривала більше року. Задokumentовано протиправну діяльність п'яти злочинних груп та 35 футбольних клубів. Поліцейські провели 40 обшуків на території 10 областей України: Київській, Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Одеській, Сумській, Львівській, Харківській, Миколаївській та Чернігівській¹.

Наведені статистичні дані свідчать про суттєву різницю між кількістю облікованих злочинів, передбачених ст. 369-3 КК України, і проваджень, направлених до суду з обвинувальним актом, що свідчить про необхідність поглибленого з'ясування особливостей складу злочинних дій щодо протиправного впливу на результати офіційних змагань на території України та особливостей їх розслідування.

¹ Сокурєнко В.В. Кримінологічний аналіз стану протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань в Україні. *Європейські перспективи*. № 3. 2019. С. 114-115.

РОЗДІЛ 1

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОТИПРАВНОГО ВПЛИВУ НА РЕЗУЛЬТАТИ ОФІЦІЙНИХ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ

1.1. Об'єкт протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань

Правильне визначення безпосереднього об'єкта злочину має суттєве значення при його кваліфікації. При цьому необхідно враховувати, що злочинні посягання фактично завжди спричиняють шкоду не одній, а одразу кільком групам суспільних відносин, а їх суспільна небезпечність не вичерпується лише погрозою родовому об'єкту, оскільки в соціальній життєдіяльності одна група відносин завжди взаємодіє з цілим рядом інших. Саме тому при встановленні безпосереднього об'єкта злочину потрібно визначати, яким суспільним відносинам у першу чергу завдається шкода від злочинного посягання.

Диспозиція ч. 1 ст. 369-3 КК України встановлює відповідальність за вплив на результати офіційних спортивних змагань шляхом підкупу, примушування або підбурювання чи вступу у змову щодо результатів офіційного спортивного змагання з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи або одержання внаслідок таких діянь неправомірної вигоди для себе чи третьої особи.

Основним безпосереднім об'єктом протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань є встановлений порядок здійснення службової діяльності посадових осіб у сфері спорту.

Додатковими безпосередніми обов'язковими об'єктами протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань є: 1) встановлений порядок проведення офіційних спортивних змагань – спортивних змагань, передбачених Єдиним календарним планом фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів України, що проводиться уповноваженим організатором

спортивних змагань з метою визначення переможців згідно з правилами спортивних змагань для відповідного виду спорту, визнаного в Україні, та положенням (регламентом) про це змагання (Єдиний календарний план фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів України затверджується щороку відповідним наказом міністерства молоді та спорту України); 2) встановлений порядок виконання спортивних та професійних обов'язків спортсменами, особами допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні; 3) право вболівальників на чесні офіційні спортивні змагання.

Предметом протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань є неправомірна вигода – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав.

У КК України існує декілька видів визначень неправомірної вигоди, які представлені в примітці до ст. 160 та ст. 354 КК України. У диспозиції ст. 369-3 КК України законодавцем не конкретизується зміст понять «підкуп» та «неправомірна вигода». У п. 2 ч. 3 ст. 8 Закону України «Про запобігання впливу на результати офіційних спортивних змагань корупційних правопорушень», визначено перелік предметів, що можуть використовуватися з метою підкупу. Це гроші, цінні папери, майно, послуги майнового характеру, вигоди, переваги¹.

¹ Семенюк О., Неміч Ф. Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань шляхом підкупу. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 215.

1.2. Об'єктивна сторона протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань

Під об'єктивною стороною злочину розуміється зовнішня сторона (зовнішнє вираження) злочину, що характеризується суспільно небезпечним діянням (дією чи бездіяльністю), суспільно небезпечними наслідками, причинним зв'язком між діянням і суспільно небезпечними наслідками, місцем, часом, обстановкою, способом, а також знаряддями та засобами вчинення злочину¹. Об'єктивна сторона, як зовнішній прояв злочину, розгортається в просторі та часі, тому її суттєвим елементом є локалізація у просторі, тривалість дій (чи бездіяльності), їх характер, участь зовнішніх сил (механізмів, сил природи, дій інших осіб тощо).

Склад злочину, передбачений ч. 1 ст. 369-3 КК України, за конструкцією є формальним. Об'єктивна сторона цього злочину (діяння – вплив на результати офіційних спортивних змагань) може вчинятись у наступні чотири способи: 1) підкупу; 2) примушування; 3) підбурювання; 4) вступ у змову щодо результатів офіційного спортивного змагання.

Вплив на результати офіційних спортивних змагань, з огляду на зміст ч. 2 ст. 9 Закону «Про запобігання впливу на результати офіційних спортивних змагань корупційних правопорушень», являє собою діяння, спрямоване на некоректні зміни ходу спортивного змагання чи його результату шляхом повного або часткового виключення непередбачуваного характеру змагань і досягнення наперед визначеного їх наслідку. При цьому під некоректними змінами ходу спортивного змагання чи його результату слід розуміти такі дії чи бездіяльність спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, або посадових осіб у сфері спорту, що: 1) завідомо порушують правила змагань або ж не порушують їх, але не продиктовані їх природним ходом чи медичними показниками; та 2) були

¹ Кримінальне право України. Загальна частина / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.]; за ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. К.: Юрінком Інтер, 2005. 480 с. С. 116.

заздалегідь, тобто до початку спортивних змагань (чи їх окремого етапу), обумовлені з особою, що вчиняє вплив на результати офіційних спортивних змагань.

Виключення непередбачуваного характеру змагань і досягнення наперед визначеного їх наслідку може стосуватись: 1) загального результату змагання чи його складової (наприклад, поразка команди у футбольному матчі; перемога певної команди у баскетбольному турнірі); 2) результату окремої команди спортсменів (наприклад, дискваліфікація внаслідок порушення правил в естафеті з бігу) чи окремого спортсмену (наприклад, останнє місце спортсмена у змаганнях з плавання); 3) окремих фактів, які фіксуються в офіційному протоколі змагань відповідно до його правил (наприклад, вилучення з поля гравця у футбольному матчі; рахунок боксерського поєдинку).

Злочин, передбачений ч. 1 ст. 369-3 КК, якщо його було вчинено у першій формі, слід вважати закінченим, з моменту здійснення особою відповідного впливу, незалежно від того, чи були у подальшому реально змінені хід змагань або їх результат, та чи був хоча б частково виключений їх непередбачуваний характер і досягнутий наперед визначений наслідок. Під наведену вище дефініцію впливу на результати офіційних спортивних змагань не підпадає доволі поширена у вітчизняному спорті практика матеріального стимулювання спортсменів з іншого спортивного клубу за досягнення ними певного позитивного результату під час спортивних змагань з третім конкурентом (суперником). Подібні випадки не можуть кваліфікуватись за ч. 1 ст. 369-3 КК, оскільки таке матеріальне стимулювання не може вважатись спрямованим на некоректну зміну ходу змагань чи їх результату¹.

Підкуп у контексті ч. 1 ст. 369-3 КК України може вчинятись у таких формах: А) активних діях з боку того, хто підкупує: 1) надання неправомірної вигоди за вчинення протиправних дій, що вплинули на результати офіційних спортивних змагань; 2) надання пропозиції отримання неправомірної вигоди за

¹ Задоя К.П. Науково-практичний коментар до статті 369-3 Кримінального кодексу України «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань». *Право і громадянське суспільство*. 2015. № 2. С. 148-149.

протиправні дії, що вплинули на результати офіційних спортивних змагань; 3) обіцянка надання неправомірної вигоди за протиправні дії, що вплинули на результати офіційних спортивних змагань; Б) пасивних діях з боку того, кого підкуповують: 1) отримання неправомірної вигоди за вчинення протиправних дій, що вплинули на результати офіційних спортивних змагань; 2) прийняття пропозиції неправомірної вигоди за протиправні дії, що впливають на результати офіційних спортивних змагань; 3) прийняття обіцянки неправомірної вигоди за протиправні дії, що впливають на результати офіційних спортивних змагань; В) посередництві (для отримання отримання неправомірної вигоди для третіх осіб).

У ст. 8 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» вказано, що протиправним впливом на результат офіційних спортивних змагань є умисне вчинення корупційного правопорушення. У свою чергу, корупційним правопорушенням даний закон визнає одне з таких альтернативних діянь: 1) підкуп спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадових осіб у сфері спорту; 2) отримання спортсменами, особами допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадовими особами у сфері спорту грошей цінних паперів, іншого майна, користування послугами майнового характеру, отримання інших вигод і переваг. Тобто підкупом є лише надання та отримання неправомірної вигоди. При цьому кримінальна відповідальність за пропозицію надання неправомірної вигоди, обіцянку надання неправомірної вигоди, прийняття пропозиції неправомірної вигоди, прийняття обіцянки неправомірної вигоди, посередництво у підкупі не передбачена ¹.

Примушування особи як спосіб впливу на результати офіційних спортивних змагань полягає в (а) пред'явленні до потерпілого вимоги вчинити певні дії, що здатні забезпечити некоректні зміни ходу спортивного змагання

¹ Семенюк О., Неміч Ф. Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань шляхом підкупу. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 215.

чийого результату шляхом повного або часткове виключення непередбачуваного характеру змагань і досягнення наперед визначеного їх наслідку, (б) поєднаної із застосуванням до потерпілого фізичного насильства, знищенням чи пошкодженням належного їй майна, погрозами застосувати фізичне насильство, знищити або пошкодити його майно, іншими погрозами. Потерпілим від впливу на результати офіційних спортивних змагань, вчиненого шляхом примушування, може бути спортсмен, особа допоміжного спортивного персоналу, яка бере участь у спортивному змаганні, або посадова особа у сфері спорту.

Доволі проблемним виглядає зміст такого способу вчинення впливу на результати офіційних спортивних змагань як підбурювання. Видається, що під ним слід розуміти безрезультатне умовляння, переконання іншої особи, віддання їй наказу чи схиляння її будь-яким іншим (окрім примушування та підкупу у розумінні ч. 1 ст. 369-3 КК) чином до вчинення дій, що здатні забезпечити некоректні зміни ходу спортивного змагання чи його результату шляхом повного або часткове виключення непередбачуваного характеру змагань і досягнення наперед визначеного їх наслідку.

Підбурювання може бути спрямоване на спортсмена, особу допоміжного спортивного персоналу, яка бере участь у спортивному змаганні, або посадову особу у сфері спорту.

Під вступом у змову слід розуміти досягнення домовленості між кількома суб'єктами злочину щодо вчинення дій, які здатні забезпечити некоректні зміни ходу спортивного змагання чи його результату шляхом повного або часткове виключення непередбачуваного характеру змагань і досягнення наперед визначеного їх наслідку. У тому числі, така домовленість може передбачати надання одним суб'єктом та одержання іншим неправомірної вигоди.

Щонайменше одним із учасників змови стосовно результатів офіційного спортивного змагання повинен бути спортсмен, особа допоміжного спортивного персоналу, яка бере участь у спортивному змаганні, або посадова особа у сфері спорту.

Дії осіб, які вступили у змову стосовно результатів офіційного спортивного змагання, слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 369-3 КК незалежно від їх ролі у реалізації досягнутої домовленості. Додаткове посилення на ст. 27 КК у даному випадку не потрібне.

Порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням, як другий тип суспільно небезпечної поведінки, передбачений ч. 3 ст. 369-3 КК, являє собою злочин з матеріальним складом.

Суспільно небезпечне діяння полягає у порушенні заборони щодо розміщення ставок на спорт, передбаченої ч. 4 ст. 8 Закону № 743-VIII, тобто в розміщенні суб'єктом злочину ставок на змагання, в якому він або його команда бере участь.

При цьому під ставками на спорт відповідно до ст. 1 Закону № 743-VIII слід розуміти будь-яке парі із залученням грошових ставок в очікуванні виграшу у грошовому вираженні з урахуванням майбутнього і невизначеного перебігу подій, пов'язаних з офіційним спортивним змаганням та його результатами. Обов'язковою ознакою складу злочину, передбаченого ч. 3 ст. 369-3 КК, є одержання неправомірної вигоди, розмір якої перевищує двадцять прожиткових мінімумів для працездатних осіб. Таким чином, для цілей ч. 3 ст. 369-3 КК поняття «неправомірної вигоди» набуває вужчого змісту та не охоплює вигоди немайнового характеру¹.

Прожитковий мінімум для працездатних осіб встановлюється законодавством України кожного року. Так, ст. 7 Закону України «Про державний бюджет на 2019 рік» встановлює наступні розміри прожиткового мінімуму для працездатних осіб: з 1 січня 2019 року – 1921 гривня, з 1 липня – 2007 гривень, з 1 грудня – 2102 гривні.

¹ Задоя К.П. Науково-практичний коментар до статті 369-3 Кримінального кодексу України «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань». *Право і громадянське суспільство*. 2015. № 2. С. 149-152, 155.

1.3. Суб'єкт протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань

Однією з умов правильного застосування ст. 369-3 КК України є точне встановлення кола осіб, які можуть бути суб'єктами цього злочину. Дотримання цієї умови передбачає з'ясування цілого ряду питань стосовно як кримінально-правових, так і кримінологічних ознак цих осіб.

Відповідно до ч. 1 ст. 18 КК суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого, відповідно до цього Кодексу, може наставати кримінальна відповідальність. Це визначення так званого загального суб'єкта злочину, який характеризується трьома обов'язковими ознаками: особа фізична, осудна, яка досягла певного віку.

Частина 2 ст. 18 КК визначає спеціальний суб'єкт злочину як фізичну осудну особу, що вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа. Отже, «спеціальний суб'єкт – це особа, яка, крім обов'язкових загальних ознак (фізична осудна особа, що досягла певного віку), має додаткові спеціальні (особливі) ознаки, передбачені в статті Особливої частини для суб'єкта конкретного складу злочину»¹.

Суб'єкт впливу на результати офіційних спортивних змагань, з огляду на примітку ст. 369-3 КК, є загальним, окрім випадку, коли такий вплив здійснюється шляхом підкупу. В останньому випадку суб'єкт активного підкупу є загальним, а суб'єкт пасивного підкупу є спеціальним — спортсмен, особа допоміжного спортивного персоналу, яка бере участь у спортивному змаганні, або посадова особа у сфері спорту.

Відповідно до ст. 1 Закону № 743-VIII належить розуміти під:

а) спортсменами — фізичних осіб, які систематично займається певним видом (видами) спорту, визнаним в Україні, та бере участь у спортивних

¹ Кримінальне право України. Загальна частина / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.]. К.: Юрінком Інтер, 2005. 480 с. С. 149.

заходах; б) особами допоміжного спортивного персоналу — тренерів, наставників, менеджерів, агентів, співробітників команди, офіційних осіб команди, медичний та інший персонал, що обслуговує або лікує спортсменів, які беруть участь або готуються для спортивних змагань; в) посадовими особами у сфері спорту – власників, акціонерів, керівників чи співробітників юридичної особи, які організують і сприяють спортивні змагання, а також осіб, уповноважених на проведення офіційного спортивного змагання; керівників і співробітників міжнародної спортивної організації, інших компетентних спортивних організацій, що визнають змагання.

Примітка до ст. 369-3 КК містить загальну вказівку на те, що «суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені в частині другій статті 17 Закону України «Про запобігання впливу на результати офіційних спортивних змагань корупційних правопорушень». В останньому положенні, у свою чергу, розмежовуються три групи осіб: 1) особи, вказані в частині третій статті 6 Закону № 743-VIII, які вчинили корупційне правопорушення (спортсмени, особи допоміжного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадові особи у сфері спорту, що порушили антикорупційну вимогу додержання правил чесної гри); 2) особи, які порушили заборону, встановлену в частині четвертій статті 8 цього Закону № 743-VIII (спортсмени, особи допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадові особи у сфері спорту, що порушили антикорупційну заборону розміщати ставки на спорт щодо результатів офіційного спортивного змагання, в якому вони (їх команда) беруть участь); 3) особи, які примушували чи підбурювали їх до цих правопорушень або вступили з ними у змову.

Лише з огляду на об'єктивний зміст впливу на результати офіційних спортивних змагань та з урахуванням того, що за порушення заборони щодо розміщення ставок на спорт встановлено кримінальну відповідальність ч. 3 ст. 369-3 КК, можна зробити висновок, що суб'єктами впливу на результати змагань можуть бути особи, зазначені вище у пунктах 1 та 3. При чому вплив, який здійснюється шляхом примушування, підкупу чи вступу у змову,

очевидно, може вчинятись і першими, і другими особами. Отже, у такі способи злочин може вчинятись загальним суб'єктом.

Оскільки вплив у всі інші способи, передбачені ч. 1 ст. 369-3 КК, може вчинятись загальним суб'єктом злочину, відповідно й підкуп в активній формі також слід вважати таким, що може вчинятись будь-якою особою. Однак, з іншого боку, суб'єктом пасивного підкупу має визнаватись виключно спеціальний суб'єкт – спортсмен, особа допоміжного персоналу, яка бере участь у спортивному змаганні, посадова особи у сфері спорту. У протилежному випадку (якщо і суб'єктом пасивного підкупу визнавати будь-яку особу) вчинений підкуп не можна характеризувати як такий, що перебуває у зв'язку із ходом чи результатами офіційного спортивного змагання.

Одержання неправомірної вигоди для себе чи для третьої особи як наслідок впливу на результати офіційних спортивних змагань являє собою набуття у володіння неправомірної вигоди (щодо змісту цього поняття – див. вище): 1) переданої іншою особою як винагороди за вчинення одержувачем впливу на результати офіційних спортивних змагань; 2) одержаної внаслідок здійснення такого впливу (зокрема, як виграш від ставок на спорт). Злочин у даній формі вчиняється виключно з прямим умислом.

Суб'єкт одержання неправомірної вигоди для себе чи для третьої особи внаслідок впливу на результати офіційних спортивних змагань є загальним. Дії спортсмена, особи допоміжного спортивного персоналу, яка бере участь у спортивному змаганні, або посадової особи у сфері спорту, що вчинили вплив на результати офіційних спортивних змагань шляхом пасивного підкупу не потребують додаткової оцінки ще й як одержання неправомірної вигоди для себе¹.

¹ Задоя К.П. Науково-практичний коментар до статті 369-3 Кримінального кодексу України «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань». *Право і громадянське суспільство*. 2015. № 2. С. 152-153.

1.4. Суб'єктивна сторона протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань

Суб'єктивна сторона злочину – це внутрішня сторона злочину, тобто психічна діяльність особи, що відображає ставлення її свідомості та волі до суспільно небезпечного діяння, котре нею вчиняється, і до його наслідків¹.

Юридичними ознаками суб'єктивної сторони є вина, мотив, мета та емоційний стан особи під час вчинення злочину.

З суб'єктивної сторони вплив на результати офіційних спортивних змагань характеризується прямим умислом, а також метою одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи. Під останньою слід розуміти прагнення особи одержати для себе чи для третьої особи грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру. При чому зазначена мета являє собою прагнення особи набути неправомірну вигоду для себе чи для третьої особи як в результаті її погодженого переходу від іншого суб'єкта (як винагороду за вчинений вплив на результати офіційних спортивних змагань), так і без нього (наприклад, як виграшу від розміщення ставок на спорт)².

¹ Кримінальне право України. Загальна частина / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.]. К.: Юрінком Інтер, 2005. 480 с. С. 159.

² Задоя К.П. Науково-практичний коментар до статті 369-3 Кримінального кодексу України «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань». *Право і громадянське суспільство*. 2015. № 2. С. 151-152.

1.5. Кваліфікуючі ознаки протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань

Кваліфікуючими ознаками впливу на результати офіційних спортивних змагань або одержання внаслідок таких діянь неправомірної вигоди для себе чи третьої особи є: 1) вчинення таких дій стосовно офіційних спортивних змагань неповнолітніх; 2) вчинення таких дій повторно.

Під офіційними спортивними змаганнями неповнолітніх слід розуміти такі офіційні спортивні змагання, у яких беруть участь виключно спортсмени, що не досягли 18 років.

Повторністю злочинів визнається вчинення двох або більше злочинів, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК України (ч. 1 ст. 32 КК). Хоча ця кваліфікуюча ознака, «прив'язана» лише до дій, передбачених ч. 1 ст. 369-3 КК, останні з огляду на зміст ч. 1 ст. 32 КК мають визнаватись вчиненими повторно, і якщо їм передувало вчинення злочину, передбаченого ч.3 ст. 369-3 КК.

Якщо вплив на результати офіційних спортивних змагань шляхом примушування вчиняється службовою особою чи службовою особою юридичної особи приватного права, за наявності достатніх для цього підстав, дії особи мають додатково кваліфікуватись за відповідним положенням ст.ст. 364 або 364-1 КК.

Підкуп спортсмена, особи допоміжного спортивного персоналу, яка бере участь у спортивному змаганні, посадової особи у сфері спорту кваліфікується лише за відповідною частиною статті 369-3 КК та не потребує додаткової оцінки за ст.ст. 354, 368, 368-3, 369 КК, оскільки передбачені цими положеннями закону склади злочинів є суміжними.

Якщо вплив на результати офіційних спортивних змагань, вчинений шляхом примушування, полягав в умисному завданні потерпілому тілесних ушкоджень, погрозі вбивством чи інших діяннях, які в поєднанні з відповідними обставинами, утворюють склад злочину іншого виду, скоєне слід

кваліфікувати за правилами сукупності злочинів (абз. 1 п. 10 постанови Пленуму Верховного суду України «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки»)¹.

¹ Задоя К.П. Науково-практичний коментар до статті 369-3 Кримінального кодексу України «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань». *Право і громадянське суспільство*. 2015. № 2. С. 154-155.

РОЗДІЛ 2.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ДІЙ ЩОДО ПРОТИПРАВНОГО ВПЛИВУ НА РЕЗУЛЬТАТИ ОФІЦІЙНИХ ЗМАГАНЬ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

2.1. Особливості початку кримінального провадження щодо злочинних дій щодо протиправного впливу на результати офіційних змагань на території України

В силу певної специфіки вказаного злочину, початок кримінального розслідування включає в себе не лише першочергові слідчі (розшукові) дії, а й взаємодію слідчого з іншими органами державної влади.

Чинний КПК України у ч. 1 ст. 214 встановлює, що слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинення злочину або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування.

Враховуючи специфіку злочинних дій щодо протиправного впливу на результати офіційних змагань на території України, найпоширенішими слід вважати такі підстави для внесення відомостей в ЄРДР:

1. Повідомлення керівників або власників підприємств, де відбулися злочинні дії щодо протиправного впливу на результати офіційних змагань на території України.

2. Повідомлення державних органів, що здійснюють нагляд за дотриманням вимог законодавства в цій сфері.

3. Заяви потерпілого.

4. Повідомлення, опубліковані в пресі.

Розслідування починається із з'ясування того, що відбулося, які наслідки і чи маються в початкових відомостях ознаки кримінально караного діяння.

Основними задачами початкового етапу є встановлення:

а) злочинних дій щодо протиправного впливу на результати офіційних змагань на території України, що мали місце;

б) безпосередньої причини події;

в) наслідків, що настали;

г) особи (осіб), що порушила правила.

Виходячи із цих задач і ситуації, яка склалася, слідчий висуває версії, визначає напрямок розслідування, складає план слідчих (розшукових) дій.

2.2. Типові слідчі ситуації і програми дій слідчого щодо їх вирішення

На сьогодні актуальними для розвитку спорту в Україні є системна боротьба із договірними матчами, що шкодять суспільству і в економічному аспекті, і у спортивному. Серед основних причин вчинення аналізованого злочину щодо протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань, виділяють такі:

- отримання грошової вигоди групою осіб через підкуп гравців однієї команди (або обох) з метою вчинення ними умисних антиконкурентних дій, направлених на умисне заниження власного спортивного результату (програш або пропущення голів);

- підкуп арбітра або гравців команди суперника заради спортивної вигоди у вигляді результату;

Метою таких дій є маніпуляції із ставками на букмекерських сайтах, оскільки знання про умисний малоймовірний програш команди, може в кілька разів збільшити виграш зловмисників.

Склад організованої групи (класична група):

1. **Організатор** (особа, яка володіє фінансами та підбирає виконавців);
2. **Рекрутер** (особа, переважно колишній гравець із купою знайомих футболістів, який підшукує гравців та пропонує грошові кошти за умисний програш);
3. **Технар** (особа, яка здійснює моніторинг букмекерські сайти та в онлайн режимі робить ставки на події у матчі за вказівками організатора).

У практиці діяльності суб'єктів протидії вказаним злочинам виникає низка типових слідчих (розшукових) ситуацій, що потребують свого розв'язання у процесі розслідування.

СЛІДЧА (РОЗШУКОВА) СИТУАЦІЯ № 1:

Рекрутер підшукує спортсменів, переважно молодих гравців або представників із нижчих ліг, тобто осіб, які переважно мають низькі доходи та готові за винагороду поступитись моральними якостями. Після співбесіди

рекрутер, за вказівкою організатора, може надати аванс та домовитись про умовний сигнал, який він повинен подати гравцям під час гри, що буде свідчити про те, що можна «зливати» (умисно програвати гру). Далі, одразу після початку гри технар, за вказівкою організатора, на букмекерських сайтах та в режимі «онлайн» робить ставку на програш команди (у матчі, або в одному із таймів, або загальну кількість пропущених голів), переважно це азійські сайти. Після того, як ставка підтверджується, організатор телефонує рекрутеру та надає вказівку «подати сигнал» (одягнути куртку, окуляри, зняти бейсболку, тощо). Футболісти починають допускати умисні помилки, що призводить до втрати результату та виграшу ставки.

Переважно, підшуковуються гравці, які можуть своїми прямими діями забезпечити гол у власні ворота (воротар, захисники).

Результат: по закінченню матчу у разі спрацювання ставки (стандартна – близько 10 000 доларів США), виграш становить близько 40 000 – 50 000 доларів США, з яких 5 000 – 6 000 доларів США отримують спортсмени, іншу частину грошових коштів отримують члени злочинної групи.

ТИПОВИЙ АЛГОРИТМ ДІЙ ЩОДО ДОКУМЕНТУВАННЯ ПІД ЧАС СЛІДЧОЇ (РОЗШУКОВОЇ) СИТУАЦІЇ № 1

«КОНФІДЕНЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО З ГРАВЦЯМИ»

Ситуація передбачає повну співпрацю із спортсменами та фіксацію злочинних дій такими заходами/методами/способами/діями:

1) аудіо-, відеоконтроль особи в порядку ст. 260 КПК України, під час проведення яких здійснюється фіксація зустрічі рекрутера із гравцями до початку, та після гри під час отримання винагороди;

2) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж в порядку ст. 263 КПК України, в ході якої забезпечується фіксація розмов членів злочинної групи, які під час ставок та надання сигналів використовують мобільний зв'язок (не месенджери) через поганий рівень зв'язку на стадіонах (деякі дуже віддалені);

3) спостереження за особою в порядку ст. 269 КПК України, під час якого здійснюється візуальне спостереження за особою, яка подає відповідні сигнали гравцям, фіксація її рухів, що мають відповідати словам, зафіксованим під час проведення НСРД, здійснюваних одночасно.

ТИПОВИЙ АЛГОРИТМ ДІЙ ЩОДО РОЗВ'ЯЗАННЯ СЛІДЧОЇ (РОЗШУКОВОЇ) СИТУАЦІЇ № 2

«НАЯВНІСТЬ ОПЕРАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО НАМІРИ ЗЛОЧИННОЇ ГРУПИ»

Ситуація передбачає збір інформації про членів злочинної групи у межах здійснення оперативно-розшукової діяльності, її узагальнення та систематизацію, що досягається шляхом проведення таких заходів:

1) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж в порядку ст. 263 КПК України;

2) спостереження за особами в порядку ст. 269 КПК України;

3) встановлення оперативним шляхом відомостей, який саме матч буде договірним;

- моніторинг на предмет «аномальних» високих ставок;

- отримання висновку у комітеті Федерації футболу з приводу того, які саме дії футболістів були направлені на програш;

- інші слідчі дії та оперативні комбінації, що дозволяють отримати доступ до мобільних телефонів фігурантів та пошуку злочинного листування у месенджерах.

Важливим є те, що злочинці при проведенні ставок користуються переважно електронними гаманцями «Skrill», «Webmoney» тощо. Тому юридично отримати доступ до руху коштів по цим гаманцям, а також інформацію з азійських сайтів про аккаунт, з якого проводилась ставка, дуже складно. Але слід пам'ятати, що згідно ст. 369-3 КК України та закону України «Про запобігання впливу на результати офіційних спортивних змагань корупційних правопорушень», протиправний вплив

рахується, навіть якщо не доказана фінансова вигода.

СЛІДЧА СИТУАЦІЯ № 3:

Учасники злочинної групи діють з інтересом певного спортивного клубу та намагаються підкупити гравців команди суперника або бригади арбітрів за гроші для забезпечення результату. У такій ситуації переважно розрахунок грошима із виконавцями проходить після матчу без авансу.

Алгоритм дій щодо розв'язання слідчої ситуації № 3 аналогічний роботі за алгоритмом до схеми № 1, за винятком того, що під час підкупу арбітра є домовленість із всією бригадою арбітрів, та винагорода розподіляється так:

40% - головний арбітр.

20% - боковий арбітр 1.

20% - боковий арбітр 2.

20% - спостерігач.

Бригада арбітрів збирається на гру з різних регіонів країни, а тому коли головному арбітру надходять гроші (на банківську картку), він переважно їх розсилає в один день всім членам бригади у зазначеній пропорції, тому такі дії можливо відстежити через банківські рахунки.

Важливою особливістю є той факт, що злочинці, використовуючи мобільний зв'язок, у розмовах використовують жаргонні фрази, за допомогою яких намагаються завуалювати зміст. Зокрема, «разбивать» (ділити гроші), балони (гроші), убитые еноты (умовні одиниці), налик (готіка), котлета (пачка грошей), середний (долар), лаве (гроші), айпі (ір-адреса), зарегить (zareєструвати щонебудь), засейвить (зберегти щось), мылить, намыливать (надсилати повідомлення на електронну пошту), слить (програти у грі) та ін.

2.3. Організація взаємодії органів досудового розслідування з органами та підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову, експертну діяльність, а також у межах компетенції з іншими правоохоронними органами, центральними органами виконавчої влади

Діяльність підрозділів Національної поліції щодо розслідування кримінальних правопорушень спрямована на вирішення завдань кримінального судочинства, що на сьогодні є неможливим без злагодженої спільної роботи слідчих з іншими підрозділами Національної поліції, прокуратури, експертних підрозділів та центральними органами виконавчої влади. Лише за допомогою взаємодії така діяльність буде своєчасною та ефективною. Отже нормативно-правові підстави, що визначають взаємодію, включають у себе регламентацію як на рівні Законів України (наприклад, КПК України, «Про Національну поліцію») так і відомчих і міжвідомчих підзаконних нормативно-правових актів, приблизний перелік яких наведено вище.

З урахуванням специфіки досліджуваних кримінальних проваджень, найбільш типовою формою взаємодії слідчого з органами оперативно-розшукової діяльності є виконання письмових доручень слідчого на підставі ст. ст. 40, 41 КПК України.

Слідчий на підставі наявної у його розпорядженні доказової бази або іншої інформації, слідчої ситуації, яка склалася на даному етапі розслідування або у разі великого завантаження і неможливості проведення слідчих (розшукових), або негласних слідчих (розшукових) дій, самостійно може надавати відповідні доручення оперативним працівникам.

Однак, варто брати до уваги й те, що чинне кримінальне процесуальне законодавство України передбачає можливість проведення дій розшукового характеру у 2-х паралельно існуючих режимах: *процесуальному*, регламентованому гл. 21 КПК України й інструкцією «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів

у кримінальному провадженні», і *не процесуальному* відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Перші здійснюються або слідчим при досудовому розслідуванні, або за його

дорученням уповноваженими працівниками оперативних підрозділів чи іншими особами і тільки по відкритому провадженню; другі - співробітниками оперативних підрозділів самостійно, за власною ініціативою до відкриття кримінального провадження з метою виявлення ознак кримінального правопорушення або попередження (припинення) злочинних проявів. При цьому доказами вважаються лише матеріали, отримані в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Відомості, отримані в ході проведення оперативно-розшукових заходів, необхідно визнавати допоміжною, забезпечувальною інформацією, яка служить основою для внесення даних до Єдиного реєстру досудових розслідувань, висунення розшукових версій, здійснення відповідних перевірок.

Ч. 2. ст. 41 КПК України забороняється здійснення процесуальних дій у кримінальному провадженні за власною ініціативою оперативним підрозділом.

Традиційно на початку кримінального провадження слідчий при розслідуванні злочинних дій щодо протиправного впливу на результати офіційних змагань на території України *взаємодіє зі спеціалістами*. Обов'язкова участь останніх при розслідуванні порушень заснована на основному завданні - з'ясуванні обставин події порушення правил безпеки. Окрім єдиного вектора діяльності, така взаємодія зумовлюється, як правило, браком спеціальних знань слідчого у сфері злочинних дій щодо протиправного впливу на результати офіційних змагань на території України в цілому, а також необхідністю обов'язкової участі спеціаліста при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій.

Спеціаліста доцільно залучати під час проведення таких слідчих (розшукових) дій:

- допиту;

- обшуку;
- огляду місцевості;
- при огляді документів;
- слідчому експерименті.

2.4. Тактичні та процесуальні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій при розслідуванні злочинних дій щодо протиправного впливу на результати офіційних змагань на території України

Метою організації процесуального провадження та управління є створення ефективної системи розслідування злочину і його криміналістичного забезпечення, спрямованої на повне, всебічне та об'єктивне встановлення криміналістично значимих обставин.

Слідча ситуація, що склалася на момент внесення відомостей в ЄРДР обумовлює організацію початкового етапу розслідування. Внаслідок цього слідчому необхідно працювати з інформацією шляхом застосування інструментів логіки. Далі суб'єкт розслідування висуває версії, визначає перелік завдань, приймає процесуальні і тактичні рішення, організовує їх виконання і здійснює контроль за ходом їх виконання іншими учасниками процесу. Кінцевим підсумком даного алгоритму є отримання нових відомостей, після чого цикл повторюється. Важливе значення має і прогнозування ходу всього розслідування.

Організація розслідування реалізується через застосування програмно-цільового методу, методу уявного моделювання, криміналістичного факторного аналізу та комплексного підходу.

Зважаючи на відсутність слідчо-судової практики можна привести однозначний перелік слідчих ситуацій, котторие можуть мати місце на початковому етапі розслідування, тому наведемо прогностичний список:

1. Предмет підкупу переданий, про що стало відомо із заяви підкупує особи або посередника з боку такого.
2. Підкуп обіцяно, але на даний момент фактично не переданий.
3. Відомості про вчинення підкупу надійшла від третіх осіб, що не володіють достовірною інформацією (з повідомлень засобів масової інформації, колег, суддівського департаменту, федерації виду спорту та ін.).

4. Підкуп переданий, про що є заява який підкупив особи або посередника з його боку.

При наявності першої слідчої ситуації слідчий здійснює допит особи; обшук за місцем роботи, проживання чи в інших місцях перебування підкупує особи для виявлення і вилучення предмета підкупу і документів, що мають відношення до злочину; огляд документів; затримання особи; допит особи; обшук у посередників; одночасні допити між підозрюваним і заявником; огляд місця події; інші заходи.

Найбільш сприятлива слідча ситуація, коли предмет підкупу ще не переданий і можна перевірити обґрунтованість підозр. Спочатку необхідно оцінити відомості, отримані з заяви.

Далі суб'єкт проведення перевірки створює ретроспективну і прогностичну моделі злочинної діяльності з метою організації пошуку, фіксації та вилучення нової інформаційної бази, яка допомагає діагностувати обстановку, що склалася.

Слідчому необхідно висунути і перевірити наступні версії: обмова; підкуп з метою надання протиправного впливу на результат офіційного спортивного змагання; отримання (дача) хабара; зловживання повноваженнями особою, що здійснює управлінські функції в комерційній або іншій організації; комерційний підкуп; шахрайство.

При проведенні перевірки проводяться: встановлення запідозрених осіб і їх правового статусу; з метою перевірки версії про обмові необхідно з'ясувати взаємоотношення підкупує, підкупує і заявника; здійснення різних ОРЗ і затримання на гарячому. При підтвердженні передачі предмета підкупу без зволікань вносяться відомості в ЄРДР.

В кримінального провадження здійснюються: допит заявника; доручення органу, який здійснює ОРД; затримання на гарячому; особистий обшук; огляд місця події; допит суб'єктів підкупу; обшук за місцем роботи, проживання, перебування суб'єктів підкупу; огляд предмета підкупу; огляд документів.

Якщо від третіх осіб надійшли відомості про підкуп, слідчий повинен перевірити джерело інформації (в тому числі шляхом взяття детального пояснення по суті заяви). Необхідно встановити особу заявника, дані, що характеризують його, чи перебуває на якомусь обліку, взаємини з іншими учасниками підкупу і іншу важливу для прийняття рішення про перевірку матеріалу інформацію.

Далі слід отримати відомості про діяльність юридичної особи, в якому здійснює трудову функцію можливий одержувач підкупу для того, щоб вивчити обстановку і виявити криміналістичні ознаки підкупу; виявити зв'язки; дати доручення оперативному органу, спрямоване на перевірку інформації оперативним шляхом; провести допит заявника або іншої особи, що виступив в якості інформатора; провести виїм огляд документів; обшуки за місцем роботи та проживання суб'єктів підкупу; організувати спостереження і затримання на гарячому; провести допит суб'єктів підкупу.

Наведена нами схема лише наближено відображає діяльність слідчого. У кожному разі, з урахуванням обсягу і якості інформації, а також професіоналізму суб'єктів розслідування і їх матеріально-технічних можливостей, може виникнути потреба провести додаткові слідчі (розшукові) дії і оперативно-розшукові заходи.

В ході кримінального провадження необхідно враховувати його індивідуальні особливості, розширюючи коло досліджуваних питань. При розслідуванні підкупу слід встановити: подія злочину (місце, час і спосіб); суб'єкти підкупу; їх вина, цілі і мотиви; предмет підкупу; здійснений чи підкуп один або кілька разів; дії підкуповує особи; обставини, що виключають злочинність і караність діяння; пом'якшувальні і обтяжуючі обставини; обстановка вчинення злочину; характер і розмір шкоди, заподіяної злочином; особистісні характеристики обвинувачених.

Обшук у справах про підкуп має специфіку, яка виникає з відмінних рис особистості суб'єктів підкупу і самих шуканих об'єктів. Внаслідок цього

проведення обшуку має супроводжуватися значними зусиллями з його підготовки в процесуальному і тактичному аспектах.

Слідчий повинен завчасно отримати дозвіл суду на обшук у помешканні, що дозволить більш чітко спланувати час його проведення. При цьому з метою збереження таємниці слідства (за умови пред'явлення обшукуваного особі) в постанові про проведення обшуку повинен бути відображений тільки необхідний мінімум інформації.

Перед виробництвом обшуку слід провести аналіз, по можливості, всієї наявної інформації по даній справі. Якщо подібне не вдається через брак часу, то слід постійно аналізувати інформацію, що надходить як під час проведення даної слідчої (розшукової) дії, так і протягом усього ходу розслідування, щоб згодом виявити нові сліди злочину.

Серед підготовчих заходів до обшуку виокремимо такі: вивчення матеріалів кримінальної справи; збирання орієнтуючої інформації про особу злочинця, а також членів його сім'ї, родичів та знайомих; усі епізоди злочинної діяльності; місця (об'єкти) обшуків; знаряддя (засоби) злочину та предмети, що здобуті злочинним шляхом і підлягають відшуканню, та ін.; аналіз та оцінка зібраної інформації та слідчої ситуації, що склалася на певному етапі розслідування, до ухвалення рішення про проведення обшуку; прийняття (ухвалення) рішення про проведення обшуку; планування та визначення часу проведення обшуку; створення оптимальних умов для проведення даної слідчої дії; визначення та підготовка необхідних науково-технічних і транспортних засобів; вирішення питання про застосування службово-розшукового собаки; добір необхідних учасників для проведення обшуку; визначення способу фіксації ходу та результатів обшуку; розробка заходів, що передбачають дії учасників обшуку у випадках виникнення непередбачуваних ситуацій або ускладнень; забезпечення безпеки учасників слідчої дії; складання плану проведення обшуку; проведення інструктивної наради (інструктаж) серед усіх

учасників слідчої дії¹.

При здійсненні аналізу слідчий повинен чітко розуміти, що собою являє предмет підкупу, знати його індивідуальні ознаки, а також окреслити коло, де він потенційно може зберігатися і (або) маскуватися.

Слідчий повинен встановити тип і планування обшукуваного помешення, наявність підходів і запасних виходів, а також оцінити, які сили будуть потрібні для проведення обшуку (наприклад, в частині складу слідчо-оперативної групи). Так, у справах про підкуп обшуки проводяться в квартирах, приватних будинках і т.д. Крім того, треба вирішити питання про послідовності обшуків в різних приміщеннях, що належать суб'єктам підкупу і їх співучасникам, а також інші питання організації. При проведенні обшуків відразу в різних місцях доцільно створити центр, в повноваження якого будуть входити дії по координації діяльності слідчих, обробці отриманих відомостей і вирішення конфліктних і проблемних ситуацій.

Рекомендується завчасно забезпечувати участь спеціалістів, знання яких можуть бути корисні. Профіль фахівців може бути спрогнозований на основі оцінки особистості обшукуваного, обстановки приміщення і характеру предметів пошуку. До якості прикладу можна вказати програмістів, мистецтвознавців, товарознавців і т.д. Для того, щоб обшукувати особи не приховали або знищили мають відношення до справи предмети і документи, треба дати вказівки конкретним співробітникам, які будуть постійно спостерігати за вищевказаними особами.

На початковому етапі обшуку важливого значення набуває встановлення психологічного контакту, що досягається через взаємне сприймання сторін та обмін як вербальною, так і невербальною (міміка, жести) інформацією. Такий контакт може бути започатковано, наприклад, коли слідчий перед обшуком пропонує віддати розшукувані об'єкти, мотивуючи це тим, що діти обшукуваного, повернувшись зі школи, спостерігатимуть проведення обшуку.

¹ Чаплинський К.О. Організація і тактичні прийоми проведення одночасних обшуків. *Науковий вісник Юрид. академії МВС: зб. наук. праць*. 2004. № 3 (17). С. 338–344.

Навіть за умови негативної відповіді, такий крок може стати підґрунтям до встановлення подальшого контакту. Якщо обшукуваний тримається скуто, самовпевнено чи агресивно, такий стан можна спробувати зняти бесідою про родинні стосунки, роботу, стан здоров'я тощо¹.

Крім того, вони можуть спостерігати за психологічними реакціями даних осіб, що може допомогти в пошуку предметів, що мають важливе значення для доведення. У разі проживання в обшукуваного приміщенні літніх людей, а також хворих або потенційних симулянтів або провокаторів, слідчий залучає до участі у слідчій (розшуковій) дії лікаря. Зрозуміло, під час обшуку має право (а іноді і зобов'язані) брати участь захисник і (або) перекладач. Серед учасників пошукової групи повинні бути особи обох статей, щоб по початку і після закінчення відповідної дії можна було провести особистий обшук присутніх осіб.

Якщо очікується опір обшукуваних осіб в ході проникнення слідчо-оперативної групи до місця обшуку, то необхідно завчасно домовитися з співробітниками МНС про дії з відкриття приміщення.

Слідчому повинен бути ознайомлений з тактичними і методичними розробками криміналістів щодо проведення обшуку і вміти їх застосовувати на практиці. Крім того, йому завжди слід залишатися спокійним, не поспішати і не піддаватися на провокації, намагатися своєчасно попереджати конфлікти. Щоб забезпечити оптимальні умови проведення обшуку, слідчий може скористатися наданим йому правом заборонити присутнім особам залишати місце обшуку і підтримувати спілкування між собою або іншими особами до моменту закінчення слідчої дії.

Своєчасні та ретельні обшуки у квартирі злочинця, на його робочому місці мають велике значення для доказування даного кримінального прояву і встановлення інших, невідомих слідству фактів суспільно небезпечних діянь особи, яка обшукується. Вивченням кримінальних проваджень було

¹ Юридична психологія: підручник / за заг. ред. Л.І. Казміренко, Є.М. Моїсєєва. Київ, КНТ, 2007. 360 с.

встановлено, що у деяких випадках у результаті обшуку, крім предметів, що відшукувались, виявлялись докази, що свідчили про участь підозрюваного у вчиненні інших злочинів¹.

Процесуальна активність учасників слідчо-оперативної групи повинна бути спрямована на виявлення: предмета підкупу, його упаковки або її фрагментів, документів до нього (паспорт, інструкції і т.д.); предметів, вилучених з обороту або обмежених в обігу; документів, що стосуються трудової діяльності суб'єкта; чорнових записів в різному вигляді; документів, які говорять про спосіб життя (договори купівлі-продажу нерухомості або дорогих рухомих речей, туристичні путівки, свідоцтва про отримання спадщини); документів, які характеризують суб'єкта; носіїв комп'ютерної інформації, що відноситься до розслідуваної злочину; товарно-матеріальних цінностей, отриманих в результаті скоєння злочину; фотографій, аудіо- і відеозаписів, що містять відомості про спосіб життя, зв'язки і взаєминах з іншими особами, або відображають наявність того чи іншого предмета (окремо варто згадати про важливість подібного матеріалу для проведення в подальшому експертиз); інших відносяться до справи предметів і документів.

По ходу або після закінчення проведення обшуку складається протокол, зміст якого має відображати місце і обставини виявлення предметів і (або) документів, добровільний або примусовий спосіб отримання, їх кількість, індивідуальні ознаки. Якщо мала місце спроба присутніх осіб приховати або знищити шукані предмети і (або) документи, слідчий робить запис про це, а також вказує заходи, які були застосовані для нейтралізації подібних дій.

Законодавець дозволяє слідчому фіксувати хід і результати обшуку за допомогою засобів відеозапису, що є великою підмогою для того, щоб довести в наступному законність проведеного обшуку і допустимість отриманих доказів, а також дотримання прав і свобод беруть участь осіб.

¹ Єфімов М.М. Тактика обшуку при розслідуванні злочинів проти моральності. *Молодий вчений*. 2017. № 11 (51). С. 694-697.

Використані джерела:

1. Єфімов М.М. Тактика обшуку при розслідуванні злочинів проти моральності. *Молодий вчений*. 2017. № 11 (51). С. 694-697.
2. Задоя К.П. Науково-практичний коментар до статті 369-3 Кримінального кодексу України «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань». *Право і громадянське суспільство*. 2015. № 2. С. 152-153.
3. Кримінальне право України. Загальна частина / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.]. К.: Юрінком Інтер, 2005. 480 с. С. 159.
4. Збірник методичних рекомендацій з питань розкриття та розслідування злочинів слідчими та оперативними працівниками органів внутрішніх справ. ДП «Друкарня МВД України». Київ – 2002. – 544 с.
5. Коновалова В. Е. Допрос: тактика и психология: моногр. / В. Е. Коновалова. - Харьков: Изд-во СПД ФЛ Вапнярчук Н.Н., 2006. - 176 с.
6. Криміналістика: підруч. - [5-те вид., перероб. і доп.]. / [В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.] / за ред. В. Ю. Шепітька. - К.: Ін Юре, 2016. - 640 с.
7. Кримінальне право України. Загальна частина / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.]; за ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. К.: Юрінком Інтер, 2005. 480 с.
8. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001р. // Відом. Верхов. Ради України. - 2001. - № 25 -26. - Ст. 131.
9. Кримінальний кодекс України: наук.-практ. коментар. - [Вид. 4-те, доп.] / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.] ; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х. : ТОВ «Одіссей», 2008. - 1208 с.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р., № 4654-VI // Офіц. вісн. України. - 2012. - № 37. - Ст. 1370.
11. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень : наказ МОЗ України від 17.01.1995 р., № 6. - [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>
12. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ М-ва юстиції України від 08.10.1998 р., № 53/5 // Офіц. вісн. України. - 1998. - № 46. - стор. 172.
13. Семенюк О., Неміч Ф. Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань шляхом підкупу. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 215.
14. Сокурєнко В.В. Кримінологічний аналіз стану протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань в Україні. *Європейські перспективи*. № 3. 2019. С. 114-115.
15. Чаплинський К.О. Організація і тактичні прийоми проведення одночасних обшуків. *Науковий вісник Юрид. академії МВС: зб. наук. праць*. 2004. № 3 (17). С. 338–344.

16. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій : монограф. / Чаплинський К. О. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 308 с.

17. Юридична психологія: підручник / за заг. ред. Л.І. Казміренко, Є.М. Моїсеєва. Київ, КНТ, 2007. 360 с.

Для нотаток

Навчальне видання

Колектив авторів

**ДОКУМЕНТУВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ДІЙ ЩОДО ПРОТИПРАВНОГО
ВПЛИВУ НА РЕЗУЛЬТАТИ ОФІЦІЙНИХ ЗМАГАНЬ НА ТЕРИТОРІЇ
УКРАЇНИ**

Методичні рекомендації

Підп. до друку 21.11.2019 р. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times. Друк
цифровий. Папір офісний. Ум.-друк. арк. 2. Обл.-вид. арк. 2. Тираж 50 прим.
Замовлення № 1/18-п.

Надруковано у Дніпропетровському ДУВС
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, т. (056) 370-96-59
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6054 від 28.02.2018

